

Розділ II.

ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННОСТІ: ІСТОРІОГРАФІЯ І МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ

На початку 1980-х років німецький соціолог Норберт Еліас, описуючи відносно новий на той час історіографічний напрямок — історію повсякденності, — зауважив, що ця царина "поки що ані риба, ані м'ясо". За минулі більш ніж 25 років, незважаючи на великий потік наукової літератури, історики так і не досягли консенсусу щодо визначення даного підходу. Тим більше це дивно, з огляду на те, що в суміжній суспільствознавчій дисципліні — соціології, — яка, власне, й дала початковий імпульс для "історії повсякденності", подібний консенсус існує. Таким чином, при історіографічному розгляді "історії повсякденності" необхідно прослідкувати "міграцію" в історичну площину даної проблематики з інших суспільствознавчих дисциплін та розглянути як змінювалося визначення її ґносеологічного простору.

1. Еволюційне древо "історії повсякденності"

Оскільки на сьогоднішній день немає чіткого розуміння, що таке "історія повсякденності", яке розділяла б більшість істориків, то й погляди на витоки цього напрямку суттєво різняться, як і думки щодо датування його виникнення. У наявній науковій літературі можна виділити декілька поглядів на походження та розвиток історії повсякденності.

За одним поглядом, визначальний вплив на виникнення "історії повсякденності" як окремого напрямку справили філософія та соціологія. Відповідно, датування початку історії повсякденності є досить стриманим: в філософії — 1920–1930-ті роки, в соціології — 1960–1970-ті роки. В рамках цього погляду активізація уваги істориків до проблематики повсякденності відбувається в 1970-х роках, коли в дискусіях про шляхи виходу історичної науки з кризи дослідники розпочали більш уважно знайомитися з доробком суміжних наук. Пріоритет при цьому надають школі "Анналів", в той же час вказують на те, що швидко історія повсякденності стала значимою ділянкою досліджень в німецькій, італійській, американській історіографії.

За другим поглядом — історія повсякденності є ділянкою, що зазвичай вивчалася істориками, принаймні з часу становлення історіографії як окремої науки (фактично, вона постає разом з позитивізмом). Так, частина дослідників початок історії повсякденності ведуть з середини 19 століття: її піонерами автоматично стають Е. Віолле-ле-Дюк, Е. Фукс, П. Гіро, А. Бокуе, Г. Хартман, Є. Терещенко, М. Костомаров, І. Забелін, С. Єшев-

ський тощо¹. Як видно, до цього переліку фундаторів потрапили ті дослідники, які в центр свого наукового пошуку ставили народ, його звичаї та побут. Спадкоємцями цього підходу знову ж таки вважають істориків школи "Анналів", яка забезпечила тяглість "повсякденної історії" до початку 1980-х років, коли вона як *deus ex machine* стала популярною серед західноєвропейських дослідників.

Таким чином, за першим (лінійним) підходом "історія повсякденності" є привнесена ззовні в історичну науку. Тоді як прихильники другого (дискретного) підходу вважають її результатом внутрішнього розвитку історіографії. Подібна суперечливість є незвичною для історичної науки — залучення з суміжних суспільствознавчих дисциплін, як правило, очевидні.

2. Соціальне конструювання реальності і історія повсякденності

Так чи інакше, теоретичними "батьками" історії повсякденності вважаються Едмунд Гуссерль та Альфред Шюц — фундатори феноменологічної філософії та соціології. Перший поставив перед гуманітаріями вимогу більше уваги приділяти осягненню "життєвого світу" — "царини людської буденності" на противагу спекулятивним абстракціям. Другий поставив під сумнів об'єктивність світу людського життя і особливий наголос робив на тому, що він є результатом "світу людської безпосередності" (під цим А. Шюц розумів фантазії, устремління, сумніви, емоційні реакції на конкретні події тощо). Відповідно, філософ вважав, що треба вивчати як ця "людська безпосередність" створює світ начебто об'єктивності ("світ перед-данності"). Особливу увагу він приділяв повсякденному мисленню. Зокрема, Шюц зауважував: "З самого початку повсякденність постає перед нами як смисловий універсум, сукупність значень, які ми маємо інтерпретувати для того, щоб отримати опору в цьому світі, укласти угоду з ним"².

Найбільший вклад на соціологічній ниві в розробку проблеми "повсякденності" внесли учні Альфреда Шюца — Пітер Бергер та Томас Лукман, які висунули теорію "соціального конструювання реальності" в рамках "соціології знання". Оскільки в історичній літературі цій ключовій концепції приділяється небагато уваги, якщо взагалі приділяється, зупинимося на ній детальніше.

Рух думки П. Бергера і Т. Лукмана можна представити наступним логічним ланцюжком:

(1) суб'єктивна реальність → (2) інтерсуб'єктивна реальність (повсякденність) → (3) конструювання інтерсуб'єктивної реальності (повсякденності) → (4) повсякденне знання як основа інтерсуб'єктивної реальності.